
OPERAČNÍ UMĚNÍ A TAKTIKA

K OBRANĚ V HORSKÉM A ZALESNĚNÉM TERÉNU

Generálmajor Jaromír Vyhnaněk

Ze zvláštnosti obrany v horském a zalesněném terénu jsou v článku uvedeny některé zásady použití zbraní hromadného ničení a opatření, která ovlivňují organizaci obrany v horském a zalesněném terénu. Jde především o to, jak uchránit vojska před atomovými údery na směrech, které jsou jako hlavní směry vyhodnoceny jak obráncem, tak i útočníkem.

V článku je poukázáno na význam vrtulníků při obraně v horském a zalesněném terénu a na protivěsadkovou obranu. Navrhuje se organizovat a speciálně vycvičit zvláštní útvary pro boj se vzdušnými výsady všech druhů.

Článek má být pomoci při praktickém uplatňování zásady, aby základem rozhodování a činnosti vojsk byly zbraně hromadného ničení.

*

Složité podmínky vedení soudobého boje a operace vyplývají ze vzrůstajícího počtu a druhů nové bojové techniky a účinků nových zbraní na vojska a materiální vybavení armád na bojišti i v týlu. Kvalitativně dokonalejší výzbroj armád zákonitě vede ke změnám ve vedení operací a boje. Je přirozené, že tyto změny v operačním umění i taktice se neobjevují nenadále a najednou, ale postupně vyplývají ze zkušeností a vojenskovedeckého bádání. Snahou musí být, aby teorie vojenské vědy a praktický výcvik vojsk odpovídal požadavkům na vedení soudobé války. Přitom je nutno vycházet z toho, že vynalezení nových bojových prostředků nabývá na významu teprve tehdy, když velitelé, štáby a vojska si osvojí jejich nejúčinnější použití v boji a operaci. Proto ruku v ruce s rychlým rozvojem techniky musí jít i rozvoj teorie a praxe vojenského umění.

V tomto článku budou rozebrány některé otázky soudobé obrany a její zvláštnosti v horském a zalesněném terénu.

Organisace a vedení soudobé obrany vycházejí z rozsáhlého použití zbraní hromadného ničení a jsou charakterisovány nepřetržitým a aktivním bojem s nepřátelskými atomovými prostředky. Tyto rysy soudobé obrany, aktivní použití nových bojových prostředků a ochrana před úderem nepřítele musí se stát základem veškeré činnosti velitelů, štábů i vojsk.

Použití složité a různorodé bojové techniky v obraně umožňuje vést účinný, aktivní a rozhodný boj s útočícím uskupením nepřítele i s jeho prostředky hromadného ničení.

Proto na charakter obrany má značný vliv organisace a výzbroj armády. Moderní výzbroj vojsk zahrnuje značné množství dělostřelectva, tanků i ženijní techniky, dává možnost vytvořit pevnou obranu a vybudovat silná pásma, postavení a úkryty pro vojska i techniku. Soudobá obrana bude vedena za použití značného množství zbraní hromadného ničení, a uvážíme-li velkou pohyblivost a manévrovost vojsk, dojdeme k závěru, že vojska v obraně mají možnost úspěšně splnit cíle obranné operace.

Charakter obrany bude však do značné míry záviset na terénních podmínkách válčiště, především na stavu komunikační sítě. Válčiště, kde je silniční síť málo rozvinutá, především v horském a zalesněném terénu, bude útočníku ztěžovat rozvinování vojsk a vytváření úderných uskupení, a tím bude značně ovlivněn i charakter obrany. V horách, kde vedení útočné operace je uskutečnitelné jen na samostatných úzkých směrech, bude se i obrana organisovat s důrazem na těchto směrech, kde je předpoklad, že budou rozhodující boje stran.

V horském a zalesněném terénu bude obrana zpravidla vedena na samostatných směrech, operační součinnost bude ztížena a manévr silami a prostředky, především podél fronty, bude značně omezen.

V důsledku toho obranné boje budou probíhat na jednotlivých směrech izolovaně v čase i prostoru. Boj na samostatných směrech bude klást velké nároky na řízení obranného boje, neboť útočník se bude zpravidla snažit využít úspěchu dosaženého na některém, byť i podružném směru. Proto i charakter obranného boje musí být velitelem a štábem ovlivňován, aby boj na jednotlivých směrech byl vzájemně sladěný k plnění hlavního cíle obrany. Tyto zvláštnosti značně ovlivní organizaci obrany a hlavně velení v průběhu obranné operace.

Z toho vyplývá, že hodnocení terénu má při vedení soudobých operací velký význam a při organizaci obrany v horském a zalesněném terénu se jeho důležitost ještě zvětšuje. V době, kdy při vedení obrany je manévr rozhodující, nelze k hodnocení a využívání vlastností terénu přistupovat povrchně. K tomu, aby obrana v horách splnila své poslání, je třeba znát zvláštnosti horského terénu a podmínky, které ovlivňují použití druhů vojsk, atomových a raketových zbraní.

Na důležitých operačních směrech v horském terénu bude se atomových zbraní zpravidla používat v zásadě obdobně jako v rovinatém terénu, avšak účinek úderů atomovými zbraněmi a způsob jejich použití má některé specifické zvláštnosti. Tyto zvláštnosti vyplývají z účinků úderů atomovými zbraněmi v horském a zalesněném terénu a ze skutečnosti, že útočník nebude moci zpravidla rychle využít výsledků úderů proniknutím do prostoru výbuchu. K tomu, aby zkrátit dobu mezi atomovým výbuchem a využitím úderu, bude plánovat různá opatření, jako např. provedení postupných jednotlivých atomových úderů, použití jednotek přepravovaných vrtulníky do prostoru atomového výbuchu apod. Horské hřbety a lesní masivy omezují v určité míře účinek tlakové vlny, světelného záření i pronikavé radiace. Proto čím bude horský terén členitější a čím více bude pokryt lesy, tím menší bude účinek tlakové vlny atomového výbuchu. Naproti tomu v dolinách, soutěskách a příkrých svazích může být účinek větší v důsledku odrazu tlakové vlny. Při pozemních výbuších atomových zbraní bude mít radioaktivní zamoření zvětšený význam proto, že vyhledat objížďky bude někdy obtížné nebo i nemožné. Manévr bude ztížen a pohyb vojsk může být na dlouhou dobu zastaven.

Horský terén usnadňuje volbu cílů pro provedení atomových úderů. Vždy bude důležité posoudit, jaké překážky (lesní požáry, závaly, zamoření) na komunikacích mohou být úderu způsobeny. Správná volba objektů napadení zbraněmi hromadného ničení může vytvořit takové překážky, které znemožní anebo silně znesnadní manévr útočníka. Při plánování úderů ZHN k zabezpečení protiúderů (protiztečí) je nutno dobře zvážit, kam provést

atomový úder, neboť nebude vždy výhodné volit epicentrum přímo na průsmycích a horských přechodech. Volba epicentra atomového úderu musí být zvlášť pečlivě zvážena z hlediska účinku v horském terénu a jeho důsledku na plnění konkrétních úkolů pozemními vojsky. Úder na horský přechod nebo průsmyk může vést k tomu, že vojska nebudou schopna splnit uložený úkol v důsledku překážek vzniklých po atomovém úderu. Proto bude někdy výhodnější izolovat předpokládaný prostor bojové činnosti pozemních vojsk údery na vzdálených přístupech k horskému přechodu a na druhé straně ty přechody, které nebudou vojsky používány, bude účelné zatárat účinky různých druhů zbraní hromadného ničení.

Z hlediska organizace obrany, rozmístění vojsk a plánovaného manévru silami a prostředky je nutno rovněž důkladně vyhodnotit možné použití zbraní hromadného ničení nepřitelem a předvídat síly a prostředky k odstranění následků způsobených nepřátelským napadením.

Hluboké studium horského terénu při organizaci obrany umožní obránci provést rychlý manévr do prostoru atomového úderu a obsadit mezeru vzniklou v obranné sestavě dříve než útočící vojska. Tento prvek plánované činnosti vojsk v obraně nesmí být při organizaci soudobé obrany opomíjen.

Počasí, které se v horách častěji mění, ovlivňuje ve značné míře způsob dopravy atomové zbraně na cíl. Budou případy, kdy nebude možno pro nevyhovující počasí použít letectva k provedení úderů. Naproti tomu atomové dělostřelectvo je méně závislé na počasí a z hlediska takticko-technických vlastností může se značnou přesností ničit stanovené cíle. Avšak kromě toho, že má ohraničený dostřel, je třeba vzít v úvahu těžkosti při volbě palebných postavení a přesunech na málo kvalitních horských cestách.

Plochá dráha střely atomového dělostřelectva značně snižuje jeho použitelnost v horském terénu. Proto v horách mohou být neefektivněji využívány vlastnosti raketových zbraní.

Přesto dělostřelectvo nebude vždy schopno splnit v horách všechny úkoly na ně kladené, a proto se zvyšují požadavky na letectvo. Letectvo může ničit atomové zbraně nepřitele, umlčovat cíle v hlubokých údolích, na odvrácených svazích, může ničit důležité úseky komunikací a vytvářet zátarasy na směru postupu nepřitele. V této souvislosti je možno uvažovat o možnosti využití bitevního letectva, starších typů, které by v nepřehledném horském terénu mohlo s úspěchem plnit ty úkoly, které soudobé letectvo nemůže plnit v důsledku menší manévrovací schopnosti při velkých rychlostech.

Vcelku zásady použití různých druhů vojsk v horském a zalesněném terénu zůstávají v platnosti. Je však nutno brát v úvahu zvláštnosti jejich bojového použití podle konkrétních podmínek válčiště. Proto by nebylo správné uplatňovat při organizaci a vedení obranné operace a boje tytéž způsoby jako v rovinatém terénu.

Pozastavíme se u zásad organizace obrany v horském a zalesněném terénu.

Zvláštnosti horského a zalesněného terénu vyžadují, aby při organizaci obrany byly plně využívány výhody terénu a hledány způsoby, jak překonat a eliminovat těžkosti vyplývající z charakteru horského terénu. Organizace obrany v celém souhrnu opatření vyžaduje od velitelů, štábů i vojsk dovedné, tvůrčí a svérázné řešení, a proto systém obrany, bojová a operační

sestava vojsk bude v každém jednotlivém případě nést charakteristické znaky konkrétních podmínek daného prostoru. Jestliže v normálních terénních podmínkách při organizaci obrany za použití zbraní hromadného ničení se značně stírají charakteristické rozdíly mezi obranou na normální a na široké frontě, v horském a zalesněném terénu, bude nutno nadále uvažovat zvláštnosti široké fronty v kombinaci se zhuštěnou bojovou sestavou na směrech, které svými vlastnostmi a kapacitou umožňují nepříteli útočit v rozvinuté bojové sestavě a dostatečně využít všech druhů vojsk.

Obrana takových výrazných směrů, kde je žádoucí mít úsilí obrany, má z hlediska použití zbraní hromadného ničení určité zvláštnosti. Hromadění značných sil a prostředků na důležitých horských přechodech, byť i v hluboké bojové sestavě, nese s sebou nebezpečí, že nepřítel soustředí rovněž úsilí na tyto směry a po vyhodnocení zpráv průzkumu zničí hlavní uskupení obránce a uvolní si průchod přes horský masiv. Jak tomu čelit?

Základní podmínkou zůstává vyřešení organizace a systému obrany po hlubokém rozboru situace, s důrazem na možnosti nepřítel a tvůrčí přístup k plnění úkolu, přičemž je nutno klást důraz na to, jak oklamat nepřítel a jak utajit svůj zámysl obrany. Otázkami maskování se musí zabývat všechny velitelské stupně, a dokonce každý jednotlivý voják. Proto by věci prospělo, kdyby byl kladen v bojové přípravě vojsk větší důraz na to, jak oklamat a překvapit nepřítel.

Na základě těchto požadavků je možno řešit i konkrétní případ obrany důležitého horského přechodu. V určitých situacích bude výhodné na směru, kde je vyhodnoceno úsilí obrany, vojska nerozmísťovat, připravit tam však obranu tak, aby nepřítel byl přesvědčen, že hlavní úsilí obrany je skutečně na tomto směru, a v plánu operace (boje) počítat se ztrátou určitého území. Do daného prostoru mít připraven manévr silami a prostředky a ve vhodnou dobu po provedení skupinových úderů zbraněmi hromadného ničení provést plánovanou protizteč (protiúder) k odříznutí a zničení útočníka. V důsledku toho, že v horském a zalesněném terénu bude provedení protizteče (protiúderu) závislé na charakteru terénu a směry protiztečí větších jednotek si nepřítel může vcelku jednoznačně vyhodnotit, bude v těchto případech výhodné pro obránce dovedně připravit a provést protizteče malými jednotkami v těžko dostupném terénu, na nejužších místech přechodu s cílem odříznout do hloubky obrany proniklé jednotky nepřítel.

Další variantou v téže situaci může být to, že obránce skuteční manévr připravenými silami a prostředky ihned po atomové a dělostřelecké přípravě nepřítel s cílem zaujmout obranu na směru hlavního úderu nepřítel dříve, než útočník postoupí do prostoru atomových úderů. Uskutečnění tohoto manévru bude záležet na možnostech rozmístění vojsk v blízkosti horského přechodu, na komunikačních a terénních možnostech, jakož i na překážkách vzniklých po provedení atomových úderů. V každém případě bude třeba předvídat možnost střetného boje v složitých podmínkách, kdy útočník bude mít převahu na zemi i ve vzduchu. Proto bude úspěch ve značné míře záviset na důkladnosti příprav obránce.

V daném případě není vyloučena možnost řešit obranu na takovém směru i aktivním způsobem. Částí sil v obraně na důležitém směru provést spolu s úderným uskupením z hloubky obrany úder před přední okraj, a to v době, kdy se nepřítel připravuje k útoku, narušit jeho útočnou sestavu

a současně tím vyvést jednotky zpod úderu atomovými zbraněmi nepřítele. Za podpory vlastních úderů ZHN letectva a dělostřelectva může tento způsob vést k zmaření plánů nepřítele.

Uvedené způsoby vedení obranného boje byly již teoreticky rozpracovány a na prvním místě uvedená varianta je v podstatě myšlenka tzv. mobilní obrany zavedené v americké armádě. Nám však nejde o vytvoření nějakého nového jednoznačného systému obrany za použití zbraní hromadného ničení, který by nakonec vedl opět tam, kam v taktice a operačním umění dojít nechceme — k šabloně. Naším cílem při organizaci obrany musí zůstat neustálá snaha využít všech známých i nových způsobů její organizace a připravit takovou obranu, která bude pro nepřítele překvapením, která mu nedovolí účinně využít soudobých bojových prostředků a která v důsledku toho zabezpečí splnění cílů obranné operace (boje).

Zásady organizace obrany na úsecích těžce dostupných, kde vedou jen horské cesty anebo kde komunikace a okolní terén jsou pro vojska a techniku nepřístupné, zůstávají vcelku v platnosti. Je však třeba vždy počítat s možností, že nepřítel může využít těchto směrů k tomu, aby jejich ovládnutím pronikl do týlu obrany na směr hlavního úderu, a urychlil si tak proniknutí do operační hloubky v místech, kde terén již dovoluje hromadné použití všech druhů vojsk.

Při organizaci obrany a hlavně v průběhu vedení obranného boje v horách bude mít velký význam použití vrtulníků, které svými vlastnostmi mohou napomáhat řešení řady složitých úkolů. Široké fronty na stupni svazu, svazku i útvaru, charakter horského a zalesněného terénu s malým počtem výhodných komunikací a všechny důsledky vyplývající z použití zbraní hromadného ničení názorně ukazují výhody použití vrtulníků. Není snahou zde vyjmenovat všechny možné případy použití tohoto dopravního a bojového prostředku, i když je nutno doporučit, aby byla tato otázka komplexně rozpracována, aby velitelé a štáby byli cílevědomě a správně instruováni, k jakým úkolům a v jakém pořadí naléhavosti je možno používat organických vrtulníků a kdy je možno plánovat jejich použití na stupni armády a výše.

V horském a zalesněném terénu budou vrtulníky více než kdy jindy napomáhat uskutečňování nepřetržitého velení a zabezpečení osobního styku, budou urychlovat provádění rekognoskací a zabezpečovat pozorování a průzkum prostorů na odvrácených svazích. Vrtulníků se bude určitě využívat pro přemístění velitelských stanovišť v průběhu boje, budou zabezpečovat spojení a zásobování těch jednotek, které budou odříznuty v důsledku zatarasení komunikací po úderech atomovými zbraněmi. Budou jistě i časté případy použití vrtulníků k rychlé přepravě záloh všech druhů do prostorů, kde bojová situace toho urychleně vyžaduje — např. do prostoru atomového úderu anebo do prostoru shozu nepřátelských výsadků. Samostatnou částí této otázky je použití vrtulníků k přepravě vzdušných výsadků.

Při studiu taktiky vlastní armády i armád kapitalistických zemí docházíme k jednoznačnému závěru, že použití taktických a operačních výsadků bude při vedení soudobé operace běžným prostředkem, jak dosáhnout cílů operace (boje). Tato skutečnost se správně odráží i ve všech našich cvičeních. Nyní jde o to, zhodnotit, zda opatření prováděná veliteli různých stupňů z hlediska protivýsadkové obrany odpovídají a jsou do-

statečným protipatřením zabezpečujícím likvidaci výsadku shozeného do týlu bojové sestavy vojsk.

Jistě je správná zásada, aby boj s výsadkem zahájily a vedly ihned ty jednotky, které jsou nejbližší prostoru shozu, a že velitel, v jehož pásmu byly výsadky použity nepřítelem, musí organisovat boj s nimi za využití sil a prostředků, které má v záloze. Toto řešení má značnou nevýhodu v tom, že jsou více či méně zeslabovány organické jednotky bojové sestavy svazu nebo svazku určené pro plnění jiných úkolů. Z hlediska nepřítel v takovém případě výsadek splnil již částečně svůj úkol, neboť připoutal na sebe část sil prvního operačního sledu.

Jde tedy o to, zda by nebylo výhodné mít v sestavě armády navíc jednotku v síle asi jednoho nebo dvou motostřeleckých pluků předem připravenou a vycvičenou pro boj s výsadky. Tuto jednotku by bylo možno vybavit prostředky a zbraněmi, které byly vyčleněny z organického vybavení armády při zachování její vysoké manévrovosti. Zaměření výcviku pluku k řešení zvláštností boje se vzdušnými výsadky by vedlo ke zkvalitnění boje s výsadky a jejich rychlému zničení při značně menším oslabení bojových sledů svazků (armády). Vážnost a vzrůstající význam častého použití výsadků v boji a operaci vyžaduje hledat řešení, jak vést rozhodný boj s výsadky nepřítel.

Je třeba důkladně zvážit, jsou-li organické jednotky svazků připraveny pro boj s výsadky nepřítel. Je známo, že výsadkové jednotky nepřítel jsou kádrově zvlášť pečlivě vybírány a jejich výcvik má mnoho odlišných prvků, takže vcelku nutno jejich bojovou připravenost hodnotit vysoko.

Chceme-li vést rozhodný a rychlý boj s výsadky bez velkých ztrát na lidech a uchránit objekty, které budou cílem výsadkových akcí, je opravdu žádoucí připravit stejně hodnotné a ještě hodnotnější jednotky, které budou vést s nimi boj. Není pochyb o tom, že boj se vzdušnými výsadky má určité zvláštnosti, ať již jde o boj s operačním nebo taktickým výsadkem nebo s diversními skupinami. Jednotky budou vést boj se vzdušnými výsadky v různé situaci — v době vysazování, při shromažďování výsadkových jednotek, v době, kdy výsadek upevnil své postavení, stejně jako v době, kdy je rozptýlen a vede boj v malých skupinách a využívá lesů a hor. Své zvláštnosti bude mít i boj s diversními výsadkovými skupinami. I když nelze podceňovat spolupráci všech složek ozbrojených sil (Lidové milice, Vnitřní stráž) při likvidaci vzdušných výsadků, přesto je nutno vážně se touto otázkou zabývat při bojové přípravě vojsk.

Návrh na vytvoření zvláštních jednotek organisovaných a vycvičených pro boj se vzdušnými výsadky by nikterak neměnil zásadu, že boj s výsadky zahájí a se vši rozhodností vedou ihned po zjištění především jednotky a velitelé, v jejichž pásmu nepřítel výsadků použil.

V horském a zalesněném terénu je třeba očekávat zvlášť časté použití výsadků útočником. Budou to zpravidla taktické výsadky přepravované vrtulníky s úkolem ovládnout do příchodu hlavních sil v týlu obránce průsmyky, důležité komunikační uzly a jiné objekty, zabránit obránci v manévru silami a prostředky, rozrušit velení a spojení a hlavně ničit atomové dělostřelectvo a jiné zbraně hromadného ničení. Charakter horského terénu skýtá výhodné podmínky pro současné provádění diversní a průzkumné činnosti.

Podle konkrétních podmínek terénu a stanoveného úkolu může taktický výsadek plnit úkol jen slabými silami. Úkol ovládnout horský přechod v těžko dostupném terénu mohou splnit při dovedném využití terénu i malé výsadkové skupiny.

Z hlediska našich podmínek, kdy horské hřebety mají malou hloubku, je nutno předpokládat použití operačních výsadků do prostorů, kde útočník plánuje rozvinutí hlavních sil úderného uskupení — to znamená po přechodu horských hřbetů.

Vezmeme-li v úvahu pomalejší tempo postupu v horách, je možno předpokládat, že tyto operační výsadky budou silnější než v normálních terénních podmínkách, aby mohly vést boj delší dobu.

Operační a taktické výsadky budou často nasazeny do prostoru atomových úderů, aby znemožnily obránci obnovit celistvost obrany ve vzniklé mezeře. Z toho rovněž vyplývá důležitost organizace takové protivýsadkové obrany, která by svým rychlým a rozhodným zásahem zmařila plány útočníka. Mezery, které mohou vzniknout v bojové sestavě obránce při masovém použití zbraní hromadného ničení, a široké použití vzdušných výsadků umožňují nám oprávněně předpokládat, že bojová činnost obránce se neomezí na boj v dotyku s nepřítelem, ale rozšíří se současně do značné hloubky operační sestavy obránce.

Charakter obranného boje bude značně různorodý. Zatím co na některých úsecích obrany budou vojska vést houževnatou obranu, jinde bude nepřítel postupovat do mezer vzniklých po úderech atomovými zbraněmi a v týlu mohou vojska vést na více místech boj se vzdušnými výsadky. Uvážíme-li zvláštnosti podmínek boje v horském a zalesněném terénu, vyplývá z toho zvětšený význam záloh všech druhů, především vševojskových. Vševojskové zálohy různé síly bude třeba dovedně rozmisťovat a správně předvídat jejich možné použití. Může se jich použít

- aby se nepříteli zabránilo v obchvatu nebo k aktivnímu proniknutí těžce průchodným terénem s cílem napadnout s překvapením bok a tyl nepřitele,
- k nahrazení ztrát po atomových úderech a k obnovení celistvosti fronty v daném prostoru,
- k boji s výsadky nepřitele, diversními a průzkumnými skupinami a
- k ochraně horských přísunových komunikací, důležitých objektů apod.

Bohaté zkušenosti minulé války ukazují, že každá obrana, i když je dobře připravena, může být nepřítelem prolomena, využije-li útočník dovedně úderných uskupení při správném využití všech druhů vojsk na několika samostatných směrech. Použití zbraní hromadného ničení značně zvýšilo tyto možnosti. Přesto v soudobých podmínkách jsou reálné možnosti organisovat a provádět taková obranná opatření, která by vedla ke zvýšené odolnosti obrany a k zmaření plánů útočníka. Kromě platných zásad organizace a budování obrany je třeba neustále připomínat a cvičit vojska, štáby a velitele, aby obrana byla organisována v každém případě jinak, podle konkrétní situace, aby každá činnost a obranný prvek byl pro útočníka překvapením, aby se setkával v průběhu boje s neočekávanými překážkami, aby nemohl stanovit vhodné cíle pro atomové údery a aby vyplýval atomové zbraně na klamné cíle.

Platí zásada, že základem rozhodování a veškeré činnosti velitelů, štábů a vojsk musí být použití zbraní hromadného ničení a ochrana proti nim. V naší praxi je však tato zásada dosud uplatňována jen formálně tím, že velitel ve svém rozhodnutí nebo rozkaze uvede formuli „za využití atomových úderů“ nebo že štáb nejdříve zakreslí do mapy plánované údery zbraní hromadného ničení a potom směry útoků apod. To však nestačí a zdaleka nevyčerpává obsah a smysl výše uvedené zásady. Problém je složitý a dosud není komplexně rozpracován. Proniknutí těchto zásad do myšlení všech velitelů a štábů je proces dlouhodobý. Některé úvahy v tomto článku uvedené mohou napomáhat jeho řešení.